

Тому при розробці медичних турів особливу увагу слід приділяти тому, щоб туристу надали саме ті медичні послуги, які йому потрібні та не зашкодять його здоров'ю [17, с. 58].

Висновки. Отже, інституційні теорії займають гідне місце серед теорій розвитку регіонального ринку медичного туризму, що визначають його як систему соціальних інститутів. На цій теорії базується розуміння сутності такого ринку та сукупність норм і правил його функціонування та розвитку.

В цілому ж, розвиток регіональних ринків медичного туризму є потенційним високоприбутковим сектором економіки України, здатним акумулювати значний соціальний та економічний ефект та забезпечити інтеграцію України у європейські та світові глобалізаційні і гуманізаційні процеси.

Список використаних джерел:

- 1.Максаковский В. Развитие и география международного туризма / В.Максаковский // Краеведство. География. Туризм. – 2001. – № 21. – С.17–21.
- 2.Ткаченко Т. І. Сталый розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: [монографія] / Т.І. Ткаченко. – 2-ге вид., випр. та доповн. – К.: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2009. – 463 с.
- 3.Туризм як національний пріоритет: [монографія] / За ред. І. М. Писаревського. – Х.: ХНАМГ, 2010. – 284 с.
- 4.Мальська М. П. Основи туристичного бізнесу: [навчальний посібник] / М. П. Мальська, В. В.Худо, В. І.Цибух – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 272 с.
- 5.Деркач С. Закарпаття має шанси стати лідером у розвитку медичного туризму [Електронний ресурс] / С. Деркач // Інтернет-виданняUA-Reporter.com. – Режим доступу: <http://ua-reporter.com/novosti/111322>.
- 6.Продуктивні сили економічних районів України / [Данилишин Б. М., Чернюк Л. Г., Горська О. В., Фашевський М. І., Антоньєва Л. С., Щедрова І. М., Нікітюк М. П., Клиновий Д. В.]. – К.: ЗАТ «Нічлава», 2000. – 520 с.
- 7.Герасимчук З. В. Регіональна політика розвитку ринків медичних послуг: мета, напрямки формування та інструменти реалізації / З. В. Герасимчук, І. Б. Шевчук // 36. наук. пр. «Економічні науки». – Серія «Регіональна економіка». – Вип. 5 (17). – Ч. 3. – Луцьк, 2008. – С. 7–23.
- 8.Федоров В. К. Предпосылки возникновения новых форм лечебно-оздоровительного туризма / В. К. Федоров // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. – Серия «Экономика и управление». – Т. 24 (63). – 2011. – № 2. – С. 171–179.
- 9.Свелеба Н. А. Актуальні проблеми туристичного бізнесу в умовах динамічних змін ринкового середовища / Н. А. Свелеба, М. М. Бігус // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19 (8). – С.122–126.
10. Управление развитием туризма в регионе. Опыт реализации Стратегии Республики Карелии / Институт экономики КарНЦ РАН; под общ. ред. Ю. В. Савельева, О. В. Толстогузова. – Петрозаводск: Изд-во Карельского научного центра РАН, 2008. – 141 с.
11. Фурманек М. Нові форми оздоровчого туризму / М. Фурманек// Вісник Львів. ун-ту. – Серія «Міжнародні відносини». – 2008. – Вип. 24. – С. 359–366.
12. Джангиров А. П. Сервис – экономический потенциал рынка оздоровительного туризма: автореф. дис. на соискание ученой степени доктора экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством (экономика, организация и управление предприятиями, отраслями, комплексами – сфера услуг; рекреация и туризм)» / А.П. Джангиров. – Кисловодск. – 2011. – 46 с.
13. Бабкин А. В. Специальные виды туризма / А. В. Бабкин. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2008. – 252 с.
14. Забелина Н. М. Национальный парк. – М.: Мысль, 1987. – 174 с.
15. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>
16. Боголюбов В. С. Организация специальных видов туризма : [конспект лекций]. –Спб. – 2010. – 116 с.
17. Громов О. Г. Медичний туризм: основні напрями, фактори, проблеми [Електронний ресурс] / О. Г. Громов // Дніпропетровський НУ ім. Олеся Гончара. – Режим доступу: http://www.ggf-dnu.org.ua/publ/sbornik_konferencii_2006/medichnij_turizm_osnovni_naprjami_faktori_problemi/11-1-0-549.

УДК 911.3:352(477.82)

Барський Ю.М., д.е.н., професор

Пугач С.О., к.г.н., доцент

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

ПРОСТОРОВИЙ АНАЛІЗ СУЧАСНОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ РЕФОРМИ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

У статті проаналізовано особливості перебігу сучасної адміністративно-територіальної реформи низового рівня у Волинській області з позицій економічної та соціальної географії. Показано недоліки та основні проблеми реформи у територіальному аспекті. Основними проблемами низької інтенсивності перебігу реформи є: проблема меж майбутніх територіальних громад, визначення адміністративного центру громади та зони його доступності, компактність території майбутніх громад, проблема шляхів сполучення, відсутність детально розробленої територіальної схеми реформи.

Ключові слова: територіальна реформа, об'єднана територіальна громада, центр громади, зона доступності, компактність території.

Barsky Yu., Puhach S.

SPATIAL ANALYSIS OF MODERN TERRITORIAL REFORM IN THE VOLYN REGION

In the article the features of the modern administrative-territorial reform of the lower level in the Volyn region from the point of view of human geography are analyzed. The shortcomings and main problems of reform in the territorial aspect are shown. The main problems of the low intensity of the reform are: problem of the boundaries of future territorial communities, determination of the administrative center of the community and its accessibility zone, compactness of the territory of future communities, the problem of communication routes, absence of a detailed territorial reform scheme.

Key words: territorial reform, united territorial community, community center, accessibility zone, compactness of territory.

Барский Ю. Н., Пугач С. А.

ПРОСТРАНСТВЕННЫЙ АНАЛИЗ СОВРЕМЕННОЙ ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ РЕФОРМЫ В ВОЛЫНСКОЙ ОБЛАСТИ

В статье проанализированы особенности современной административно-территориальной реформы низового уровня в Волынской области с точки зрения экономической и социальной географии. Показаны недостатки и основные проблемы реформы в территориальном аспекте. Основными проблемами низкой интенсивности реформы являются: проблема границ будущих территориальных общин, определение административного центра общины и зоны его доступности, компактность территории будущих общин, проблема путей сообщения, отсутствие детально разработанной территориальной схемы реформы.

Ключевые слова: территориальная реформа, объединенная территориальная община, центр общины, зона доступности, компактность территории.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сьогодні ми є свідками територіальної реформи у нашій державі. Україна ось уже понад 25 років користується системою адміністративно-територіального поділу, яка їй «дісталася у спадок» від УРСР. Про її недосконалість та невідповідність сучасним реаліям присвячена велика кількість публікацій як наукового, так і публіцистичного характеру. Необхідність реформування органів влади та місцевого самоврядування у територіальному аспекті ні у кого не викликає сумніву. Проте сам перебіг сучасної територіальної реформи викликає низку запитань як у пересічних громадян, так і у науковців. Поглянемо на сучасну реформу з точки зору економічної та соціальної географії, тобто проаналізуємо її власне «територіальні» аспекти.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Питанням адміністративно-територіального устрою Волинської області та його реформування присвячена низка публікацій у наукових виданнях та засобах мас-медіа. Глибиною аналізу проблеми особливо виділяються праці В. Малиновського [9]. Серед інших дослідників варто згадати В. Артеменка [3], О. Врублевського [3], О. Жук [5], М. Карліна [7], В. Лажніка [8], І. Савченко [13], О. Самохвала [4] та ін.

Цілі статті. Вивчення просторових (територіальних) особливостей перебігу сучасної адміністративно-територіальної реформи низового рангу у Волинській області. Основне завдання – аналіз компактності та ексцентриситету перспективних територіальних громад у Волинській області.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Адміністративно-територіальна реформа низового

рангу, яка зараз відбувається в Україні носить назву «формування спроможних територіальних громад». Основними документами для формування територіальних громад та вибору їх адміністративних центрів є Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [6] та «Методика формування спроможних територіальних громад» [11].

Перш за все виникають питання до наукового обґрунтування територіальної реформи. Основною вимогою, яка декларується, є фінансова самодостатність (вживається термін «спроможність») територіальних громад. Але на практиці цього досягнути навряд чи вдасться. Сучасна українська та світова практика вказує на існування як успішних у фінансовому плані, так і дотаційних територій. Для прикладу, не зрозуміло, як після об'єднання 3 дотаційних сільрад має утворитися 1 фінансово успішна громада.

У складі робочої групи з розробки перспективного плану майбутніх територіальних громад серед науковців згадуються лише етнографи та краєзнавці. Решта – об'єднані у широкі групи «представники місцевих наукових установ» та «експерти різного профілю». На нашу думку, провідне місце при розробці територіальних аспектів реформи мало б належати економіко-географам, картографам та землевпорядникам.

Наступна проблема – *проблема меж* майбутніх територіальних громад. Серед обов'язкових умов у «Методиці...» [11] зазначаються нерозривність (відсутність острівних територій), належність усієї території громади до однієї сучасної адміністративної області та, на нашу думку найголовніша, межі територіальних громад повинні співпадати з межами існуючих сільрад. На практиці це означає *об'єднання кількох сільрад в одну територіальну громаду*. З одного боку ми критикуємо існуючий адміністративно-територіальний поділ, а з другого – боїмося від нього відійти. Багато недоліків сучасного територіального поділу автоматично перейдуть у новий.

На нашу думку, ефективна реформа територіального устрою не повинна бути прив'язаною до сучасних меж (навіть обласних). Тим більше, що межі сучасних сільрад багато в чому мають умовний характер, без чіткої локалізації на місцевості. У цьому легко можна переконатися порівнявши карти з різних джерел (наприклад: «Волинська область: політико-адміністративна карта» [2], «Волинська область. Перспективний план формування територій громад від 25.06.15» [14], «Волинська область. Перспективний план формування територій громад від 23.09.15» [12]), на яких межі сільрад позначені по різному.

Наступна проблема – це визначення адміністративного *центру громади та зони його доступності*. Фактично це і є поділ території на майбутні громади (у реальності – об'єднання кількох міських/селищних/сільських рад). Потенційним адміністративним центром громади теоретично може стати будь-яке село з розвинутою інфраструктурою (насамперед ЗОШ I-III ст. чисельність учнів – 250 осіб, чисельність дітей дошкільного віку – 100 осіб). На практиці – це міста, смт та найбільші села із зручним транспортно-географічним положенням.

Набагато складнішою проблемою є *визначення зони доступності* центрів (територій, які будуть підпорядковуватися адміністративному центру). У «Методиці...» [11] сказано, що відстань від поселень до центру громади не повинно перевищувати 20 км по дорогах із твердим покриттям (максимум 25 км, якщо чисельність жителів, які проживають далі 20 км, менше 10 %), рівновіддаленість центру від поселень, доступність до публічних послуг (швидкість прибуття швидкої допомоги, пожежної повинна бути менше 30 хв.).

Площа круга радіусом 20 км становить 1256,6 км², середній розмір адміністративних районів у Волинській області – 1251,3 км². Тобто, в ідеальному випадку площа територіальних громад може бути співставною із площею сучасних районів. На практиці ідеально прямих доріг не існує, а коефіцієнт непрямої лінійності

(відношення відстані між двома точками на транспортній мережі до найкоротшої відстані між цими точками) для громад буде не менше 1,5–2,0. У випадку Волинської області, це означає, що розмір найбільшої громади може охопити територію такого невеликого району, як Шацький чи Локачинський. Для великих районів (Маневицького, Камінь-Каширського, Ковельського) необхідно буде створювати мінімум дві-три територіальні громади.

Враховуючи те, що межі сільрад “непорушні” то проблема визначення зони доступності зводиться до питання – *які сільради приєднати до міських/селищних/сільських рад – центри яких вибрані центрами територіальних громад.*

На нашу думку, однією із найбільших *організаційних* проблем сучасної територіальної реформи є відсутність чіткого плану (детально розробленої територіальної схеми). 25.06.15 депутати Волинської обласної ради прийняли проект «Перспективного плану формування територій громад Волинської області» [14]. Згідно цього плану, на території області має бути сформовано 74 територіальні громади. Однак 23.09.15 Кабінет Міністрів України затверджує «Перспективний план формування територій громад Волинської області» [12] у якому кількість громад – 52, а значні площі (західна частина Шацького, північна та південна частини Старовижівського, північна частина Ковельського, центральна та східна частини Рожищенського, західна частина Луцького, східна та центральна частини Володимир-Волинського, західна частина Іваничівського районів) позначені як «території, де не сформовано територіальні громади відповідно до Методики».

Станом на 1.05.17, на сайті «Децентралізація влади» [10] вказано, що на території Волинської області вже сформовано 15 територіальних громад (Велицька, Голобська, Дубівська, Заболоттівська, Зимнівська, Княгининівська, Литовезька, Люблинецька, Павлівська, Поворська, Поромівська, Прилісненська, Смолигівська, Устилузька, Шацька), а ще 40 має бути створено (разом 55). Території, де ще не сформовані проектні територіальні громади мають дещо іншу конфігурацію у порівнянні з [10] й позначаються на карті, як «нерозмічена область».

Сайт GROMADA.INFO [1] вказує, що станом на 1.05.17, у Волинській області сформовано 20 громад. Крім вище вказаних 15 об'єднаних територіальних громад, вибори відбулися у Вишнівській, Заборольській, Забродівській, Колодяжненській, Самарівській громадах.

Територіальна реформа у Волинській області триває вже два роки, а ми так і не бачимо кінцевої схеми. Як наслідок – відсутність можливості ґрунтовного наукового аналізу. Все ж спробуємо дати деякі оцінки, опираючись на перспективні плани формування територій громад Волинської області від 25.06.15 [14] та 23.09.15 [12].

Перше, що кидається у вічі – це те, що громади дуже *відрізняються за площею, населенням, кількістю населених пунктів*. Так, площа найбільшої Любешівської громади (близько 1000 км²) відрізняється від найменшої Смолигівської (близько 70 км²) у 14 разів. Чисельність населення Горохівської громади (приблизно 33 тис. осіб) переважає аналогічний показник Смолигівської (близько 1,7 тис. осіб) у понад 19 разів. Кількість населених пунктів у Горохівській громаді (38 поселень) переважає аналогічний показник Смолигівської (6 поселень, у т.ч. 1 без населення) у понад 6 разів. Отже, основні показники найбільшої та найменшої громад відрізняються у понад 10 разів. Для ефективності управління, територіальні громади повинні бути по можливості співставними (ми не говоримо рівними) за основними параметрами. У «Методиці...» варто було б запровадити крім максимальних показників й мінімальні центри майбутніх громад.

Наступною проблемою є *компактність території* громад. Багато майбутніх територіальних громад матимуть складну та неправильну конфігурацію території (наприклад: Зимнівська, Ківерцівська, Камінь-Каширська, Устилузька, Турійська,

Цмінівська, Цуманська та ін.), витягнуту форму (наприклад: Гущанська, Оваднівська, Ратнівська, Самарівська та ін.), виступи території, що глибоко «врізаються» у територію інших громад (наприклад: Самійличівська сільрада у Шацькій громаді, Лісівська сільрада у Маневицькій громаді, Карпилівська сільрада у Дернівській громаді, Римачівська сільрада у Гущанській громаді та ін.). Це у майбутньому призведе до ускладнення зв'язків з центром та всередині громади. В ідеалі форми територій громад повинні бути максимально наближеними до кола або шестикутника. Проте ця вимога, при умові «непорушності» меж існуючих сільрад, виглядає нездійсненною.

Однією з вимог, чітко зазначених у «Методиці...» є з нерозривність (відсутність острівних територій) території громади. Однак й тут у «Перспективному плані...» спостерігаються суперечності: Жабченська сільрада не має спільної межі із Берестечківською громадою, до складу якої вона входить.

Для багатьох громад у майбутньому гостро постане проблема *ексцентричності*, іншими словами периферійного розміщення центру громади. У «Методиці...» ця вимога називається рівновіддаленість центру від поселень. Бузаківська, Пнівненська, Полицівська, Прилісненська, Старовижівська, Маневицька, Цмінівська, Цуманська, Дернівська, Боратинська, Берестечківська, Підгайцівська, Боратинська, Люблинецька, Любомльська громади у майбутньому можуть зіткнутися з проблемою взаємозв'язків із центром, що ймовірно позначиться на ефективності функціонування громади. Можливо доцільним буде вибір іншого центру громади, локалізованого максимально у центрі, хоча він й не буде найбільшим за чисельністю населення населеним пунктом. Таким чином реформа може дати поштовх до інтенсивного розвитку нових місцевих соціально-економічних центрів.

На перший погляд, неспеціалістам може здатися, що ж такого важливого у конфігурації території громад, місці розташування центру? Проте на практиці ці «абстрактні географічні побудови» мають надзвичайно важливе значення. Низька компактність території, периферійне розміщення центру призводить до додаткових транспортних витрат та, як наслідок, додаткових витрат із місцевих бюджетів на паливо, амортизаційні відрахування на транспорт, не кажучи вже про зручність для населення. При неправильній конфігурації території знижується швидкість оперативного реагування міліції, пожежної охорони, швидкої допомоги. Виникнуть проблеми із доїздом шкільних автобусів (паралельно із територіальною реформою планується здійснити реформу освіти – закриття нерентабельних шкіл). Все вище сказане призведе до *величезних додаткових фінансових витрат*, про розміри яких в межах області та України ми можемо тільки складати уявлення.

Аналізуючи сучасну реформу, неможливо обійти *проблему меж сучасних адміністративних районів*. Згідно «Методики...» дозволяється перехід окремих сільрад з одного району в інший, якщо це виправдано економічно. У «Перспективному плані ... 25.06.15» [14] таких прикладів ми знаходимо аж 6: Зачернецька та Почапівська сільради Любомльського району ввійдуть у склад Луківської громади (Турійський район), Гайківська сільрада Турійського району ввійде у склад Оваднівської громади (Володимир-Волинський район), Городинівська сільрада Рожищенського району – у склад Торчинської громади (Луцький район), Жидичинська сільрада Ківерцівського району – у склад Маяківської громади (Луцький район), Прилуцька сільрада Ківерцівського району – у склад Липинської громади (Луцький район). На сайті «Децентралізація влади» [1] усі ці території на карті майбутніх громад позначені як «нерозмічені області».

З 379 сільрад Волинської області лише 6 (1,6 %) виявили бажання «перейти» у «інші райони». Усі 20 сформованих громад Волинської області знаходяться у межах адміністративних районів. Виникає запитання, якщо сучасна схема адміністративних районів настільки досконала, то навіщо взагалі проводити територіальну реформу?

У реальності сучасна територіальна реформа навіть не «вийшла за межі» сучасних районів, а звелася до *поділу сучасних адміністративних районів на кілька частин*, найчастіше 3–5. Причин цього можна назвати багато: сформовані впродовж останніх 50 років соціально-економічні зв'язки, які не так легко переорієнтувати (імператив «Тут ми усіх знаємо, а там доведеться по новому налагоджувати зв'язки»); інертність населення (імперативи «Ми не хочемо змін», «Хай все буде так, як є», «Аби не гірше»); проблема шляхів сполучення (імператив «Дорога хоч поганенька, але є. А нову ніхто будувати не буде»); небажання нинішнього керівництва районів втрачати владу (території).

Цікавим моментом є те що лише 2 міські населені пункти області не будуть центрами майбутніх громад (сmt Мар'янівка та сmt Сенкевичівка Горохівського району). Ще 4 міських населених пункти (м. Рожище, сmt Торчин, сmt Рокині, сmt Дубище) на карті позначені, як «нерозмічені області», тобто можуть сформувати свої громади у перспективі.

Аналізуючи сучасну територіальну реформу не можна обійти *проблему шляхів сполучення*. В. Малиновський стверджує, що адміністративно-територіальній реформі повинна передувати побудова нових доріг, проте реалії сьогодення такі, що говорити про широкомасштабне прокладання нових шляхів сполучення не доводиться. Мабуть, саме цим пояснюється «непорушність» меж сільрад – хоч й не високої якості, але існують дороги, що з'єднують віддалені села із центром сільради.

Сучасна система шляхів сполучення багато в чому сформована адміністративно-територіальним устроєм, який без значних змін існує вже понад 50 років. Дороги кращої якості сполучають центри адміністративних районів з обласним центром, дещо гіршої – центри адміністративних районів між собою, ще гірші – центри сільрад із райцентром, та найгірші (часто без твердого покриття, а то й взагалі польові) – села із центрами сільрад. Ми погоджуємося із твердженням, що *без масштабного шляховогобудівництва ефективну територіальну реформу провести неможливо*.

На наше переконання адміністративно-територіальну реформу варто було б проводити *одночасно на усіх рівнях*: формування територіальних громад, створення одиниць вищого рангу (укрупнених районів, повітів), зміна меж та укрупнення сучасних адміністративних областей (створення «земель», «країв», «губерній», «регіонів»). Без сумніву, процес формування громад на низовому рівні, активність місцевих жителів значно відрізнялися, коли б вони «бачили» межі майбутніх територіальних одиниць вищого рангу (повітів).

Окремо слід торкнутися питання *ролі органів державного управління* у територіальній реформі. На нашу думку, владі варто було б зайняти жорсткішу позицію у питаннях реформи. Сучасний підхід «люди самі мають об'єднатися та створити громади» є ненауковим, малопродуктивним (як показує млявий перебіг реформи) й відкриває великі можливості для політичних спекуляцій. Зі сторони це виглядає все одно, що хворі у лікарні самі вибирають спосіб лікування, або учні у школі розробляють навчальні плани. Ми ні на мить не ставимо під сумнів необхідність постійних консультацій з органами місцевого самоврядування, проте основна частина плану повинна складатися фахівцями-професіоналами.

Також варто згадати про *противників реформи*. Цьому питанню присвячено низка статей в ЗМІ, переважно публіцистичного характеру. Зробимо прості розрахунки. Загальна кількість рад у Волинській області – 412 (міських – 11, селищних – 22, сільських – 379). Орієнтовна чисельність територіальних громад – 74. У кожній сільраді мінімум 4 працівники (голова, секретар, бухгалтер, землевпорядник). Звідси: $(412-74)*4=1352$. Отже, маємо щонайменше 1352 противники реформи серед представників органів місцевого самоврядування низового рівня. Не викликає захоплення реформа у жителів сіл – центрів сучасних сільрад, які не стануть центрами територіальних громад (підрахунки зробити не можемо через невизначеність

перспективних планів реформи). Противниками реформи є мешканці райцентрів, органи державної влади та місцевого самоврядування районних центрів, які втратять свій статус після реформи. Оскільки ми достовірно не знаємо особливостей адміністративно-територіальної реформи II рівня (найчастіше говорять про створення 5 повітів) – то можемо лише припустити, що «спокійно» себе почувають хіба що жителі міст обласного підпорядкування та Камінь-Каширського (єдиного міста у північній частині області). Тобто, щонайменше чверть населення області не у захваті від територіальної реформи, оскільки вона торкається їх особистих інтересів. Це ще раз вказує на необхідність жорсткішої позиції з боку центральної влади.

Насамкінець варто згадати, що адміністративно-територіальна реформа – це по суті *перерозподіл влади*. Згадаймо різку активізацію політичних сил та можновладців у нашому суспільстві при тимчасовому перерозподілі влади, який у нас називається виборами. Територіальна реформа мала б супроводжуватися бурхливими дебатами, великим інтересом зі сторони різноманітних політичних сил, засобів мас-медіа, громадськості. Відсутність інтересу у політиків, мляве обговорення у ЗМІ чи не є ознакою того, що мало хто вірить в успішність цієї реформи.

Висновки. Перебіг сучасної адміністративно-територіальної реформи у Волинській області викликає набагато більше запитань, ніж відповідей. Чи не найголовнішою проблемою є відсутність чіткої науково-методичної основи територіальної реформи, незрозумілими є принципи та критерії виділення саме цих громад, відсутня єдина позиція про кількість громад. Для успішного завершення територіальної реформи низового рівня у Волинській області необхідне коригування планів із широким залученням науковців, насамперед географів, картографів, землевпорядників. В іншому випадку сучасна територіальна реформа в Україні має усі передумови поповнити й без того не малий список невдалих реформ нашої влади за часів Незалежності.

Список використаних джерел:

- Волинська область. Об'єднані громади області // Gromada.info – Портал об'єднаних громад України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://gromada.info/region/Волинська-область>.
- Волинська область: політико-адміністративна карта : офіційне видання / Державна служба геодезії, картографії та кадастру; ДНВП «Картографія». – 1:250 000. – К., 2010. – 1 к. : кол.
- Врублевський О. С. Територіальна реформа : від моделювання до реалізації. Інформаційні матеріали для Волинської області / О. С. Врублевський, В. П. Артеменко. – К. : ІКЦ „Леста”, 2006. – 56 с.
- Єврорегіон Буг : Волинська область / за ред. Б. П. Клімчука, П. В. Луцишина, В. Й. Лажніка. – Луцьк : РВВ ВДУ, 1997. – 448 с.
- Жук О. М. Історія розвитку адміністративно-територіального устрою Волині // Територіальна реформа : від моделювання до реалізації. Інформаційні матеріали для Волинської області / О. С. Врублевський, В. П. Артеменко. – К. : ІКЦ „Леста”, 2006. – С. 5-12.
- Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
- Карлін М. Інноваційні підходи до проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні та в областях Західного Полісся / М. Карлін // Економіст. – 2011. – № 1. – С. 6–9.
- Лажнік В. Субнаціональні анклави й ексклави як специфічні об'єкти суспільно-географічних досліджень / В. Лажнік // Українська географія : сучасні виклики. Зб. наук. праць у 3-х т. – К. : Принт-Сервіс, 2016. – Т. 1. – С. 50–52.
- Малиновський В. Я. Територіальна організація влади України: концептуальні засади трансформації : монографія / В. Я. Малиновський. – Луцьк : РВВ Волин. нац. ун-ту ім. Л. Українки, 2010. – 450 с.
- Перспективний план формування територій громад Волинської області – графічна частина // Децентралізація влади. Сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://decentralization.gov.ua/region/item/id/2#tab5>.
- Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-p>.
- Про затвердження перспективного плану формування територій громад Волинської області // Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/993-2015-%D1%80/paran8#n8>.
- Савченко І. А. Територіально-політична система Волинської області (суспільно-географічний аналіз) : автореф. дис. ... канд. геогр. наук : 11.00.02 / Ірина Анатоліївна Савченко. – Чернівці, 2013. – 20 с.
- Ухвалили план формування громад на Волині. Карта // Інформаційне агентство Волинські Новини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.volynnews.com/news/authority/ukhvalyly-detsentralizatsiiu-volyni-oblastskladatymetsia-iz-74-hromady>.